

TA'LIM TIZIMIDA UZVIY VA UZLUKSIZ TA'LIM TURLARI QO'LLANISHINING PSIXOLOGIK JIHATLARI

Saparova Sayyora Xolmamatovna

*Andijon viloyati Xo'jaobod tumani maktabgacha va maktab ta'limi bo'limiga qarashli
15-umumiy o'rta ta'lim maktabi amaliyotchi psixologi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ta'limda uzviylik va uzluksizlik ko'rinishlari va ta'lim mazmunida uzviylikning turlari, ta'limdagi uzviylikning psixologik tomonlari to'g'risida so'z yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *ta'lim, uzviylik, uzluksizlik, yo'nalishlar, psixologiya.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются формы преемственности и преемственности в образовании, виды преемственности в содержании образования, определения преемственности в образовании.*

Ключевые слова: *образование, согласованность, преемственность, направления, психология.*

Abstract: *This article discusses the forms of continuity and continuity in education, the types of continuity in the content of education, definitions of continuity in education.*

Key words: *education, coherence, continuity, directions, psychology.*

Ta'lim sohasi mamlakat taraqqiyotining strategik yo'nalishi hisoblanadi. Joriy yilning 23-sentabrida "Ta'lim to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining qonuni tasdiqlandi. Qonunda maktabgacha ta'limdan boshlab, umumiy o'rta ta'lim, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi, oliy ta'lim, kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish, maktabdan tashqari ta'limning uzviyligini, mazmun jihatdan ketma-ketligini ta'minlashga alohida ahamiyat berilgan. Ta'lim dasturlarini mazmunan uzluksiz va uzviylik tamoyili asosida tayyorlashga erishsak, mutaxassis kadrlar tayyorlashda ta'lim sifatiga ijobiy ta'sir qiladigan pedagogik tizimni joriy eta olamiz.

Ta'limda uzviylik ikki xil turda qo'llaniladi. Birinchidan, ta'lim turlari (bo'g'inlari) orasidagi uzviylik. Bunda ta'limning keyingi turi mazmuni avvalgisini qisman takrorlab, mazmun jihatidan uzviy bog'langan holda uning keyingi ta'lim turlarida davom etadi. Ikkinchidan, o'quv fanlari orasidagi uzviylik. Bu odatda fanlararo yoki predmetlararo bog'lanish orqali amalga oshiriladi. Uzviylik tushunchasi uzluksiz ta'lim tizimining har bir turida o'quvchilar bilimi, ko'nikma va malakalariga qo'yiladigan talablarni xarakterlaydi. Uzviylik o'quv materialining muayyan ketma-ketlikda, tizimli joylashtirilishi, bilimlarni o'zlashtirishda mavjud bilimlarga tayanish, o'quv materialining ma'lum darajada navbatdagi bosqichlarda qo'llanilishi, o'quv-tarbiya jarayoni bosqichlarining davomiyligini anglatadi. Mazkur hodisa o'quv predmeti materiallarini joylashtirish hamda ushbu predmet (fan) asoslarini o'zlashtirish faoliyati turlarining samarali tanlanishiga yordam beradi. Pedagogika sohasiga oid adabiyotlarda

uzviylik tushunchasiga turlicha ta'riflar berilgan. Masalan, B.G.Ananyev «uzviylik» tushunchasiga quyidagicha ta'rif beradi: «Ta'limdagi uzviylik o'quvchilar fan asoslarini egallash jarayonida olgan bilimlar tizimining vaqt nuqtai nazaridan rivojlanishidir». Sh.I.Ganelin fikricha, «...uzviylik - bu o'quvchilar tomonidan o'rganilayotgan o'quv materiali uchun tayanch bo'luvchi mavjud bilim, ko'nikma va malakalarning amalda shunday qo'llanilishi va istiqbol rivojlanishidirki, ular asosida bilimlar o'rtasida turli aloqalar yuzaga keladi, kursning asosiy g'oyalari ochiladi, eski va yangi bilimlarning o'zaro aloqadorligi ta'minlanadi, natijada o'quvchilarda puxta va chuqur bilimlar tizimi shakllanadi». Ba'zi tadqiqotlarda esa uzviylik qonuniyat, tamoyil, omil, sharoit, usul, qoida, vosita sifatida e'tirof etiladi. «Tor ma'noda uzviylik jarayoni - bu ta'limning turli bosqichlari orasidagi ketma-ketlik uzilishlarini to'ldiruvchi pedagogik namoyishlarning tartibi. Keng ma'noda - bu namoyishlar pedagogik faoliyatning umumiy kontekstiga kiritiladi». Shunday qilib, uzviylik tushunchasi ko'pchilik tadqiqotchilar tomonidan tizimlilik va ketma-ketlik tamoyillari bilan bog'langan (binobarin, ketma-ketlik o'quv-tarbiya jarayonining tartibini, bo'g'in va aloqalarni aniqlashtirish, belgilashning o'zi yetarli emasligi bois metodikaning barcha elementlarini qayta ko'rib chiqish zarur.

Demak, uzviylikning barcha metodik jihatlari - ta'lim mazmuni, tarkibiy tuzilmasi, shakllari, metodlari va vositalari uzviyligining ta'minlanishi har bir fanda o'qitish jarayonini takomillashtirishga, uning aniq masalalarini hal etishga bog'liqdir. Shunday qilib, ta'lim-tarbiyani tashkil qilish va boshqarishga doir respublikamizda amalga oshirilayotgan islohotlar maqsadi ta'lim sub'ektlarining yagona maqsadga erishish, muayyan darajada umumiy ma'lumot darajasi va kasbiy tayyorgarligiga ega bo'lgan har tomonlama rivojlangan shaxsni tarkib toptirishga qaratilgandir.

Uzluksiz ta'lim - o'zaro mantiqiy izchillik asosida bog'langan hamda soddadan murakkabga qarab rivojlanib boruvchi va birbirini taqozo etuvchi bosqichlardan iborat yaxlit ta'lim tizimi. O'zbekiston Respublikasida kadrlar tayyorlash tizimining asosi, ta'lim sohasida davlat siyosatining asosiy tamoyillaridan biri. 1997-yil 29 avgustda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonuni va Kadrlar tayyorlash milliy dasturida alohida tamoyil sifatida qayd etilgan. Uzluksiz ta'lim milliy modelning asosiy tarkibiy kismalaridan biri (qarang Ta'limning milliy modeli), O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini ta'minlovchi, shaxe, jamiyat va davlatning iqtisodiy, ijtimoiy, ilmiytexnikaviy va madaniy ehtiyojlarini qondiruvchi ustuvor sohadir. Uzluksiz ta'lim ijodkor, ijtimoiy faol, ma'naviy boy shaxe shakllanishi va yuqori malakali raqobatbardosh kadrlar tayyorlash uchun zarur shartsharoitlar yaratadi. Uzluksiz ta'lim tizimining faoliyat olib borishi davlat ta'lim standartlari asosida, turli darajalardagi ta'lim dasturlarining izchilligi asosida ta'minlanadi va maktabgacha ta'lim, umumiy o'rta ta'lim, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi, oliy ta'lim, oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim, kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash, maktabdan tashqari ta'limni o'z ichiga oladi.

Uzluksiz ta'limning faoliyat ko'rsatish tamoyillari quyidagilardan iborat: ta'limning ustuvorligi-uning rivojlanishining idarajali ahamiyatga ega ekanligi, bilim, ta'lim va yuksak intellektning nufuzi; ta'limning demokratlashuvi — ta'lim va tarbiya uslublarini tanlashda o'quv yurtlari mustaqilligining kengayishi, ta'limni boshqarishning davlatjamiyat tizimiga o'tilishi; ta'limning insonparvarlashuvi — inson krbiliyatlarining ochilishi va uning ta'limga bo'lgan turlituman ehtiyojlarining qondirilishi, milliy va umumbashariy qadriyatlar ustuvorligining ta'minlanishi, inson, jamiyat va atrofmuhit o'zaro munosabatlarining uyg'unlashuvi; ta'limning ijtimoiylashuvi — ta'lim oluvchilarda estetik boy dunyoqarashni hosil qilish, ularda yuksak ma'naviyat, madaniyat va ijodiy fikrlashni shakllantirish; ta'limning milliy yo'naltirilganligi — ta'limning milliy tarix, xalq an'analari va urfodatlari bilan uzviy uyg'unligi, O'zbekiston xalklarining madaniyatini saklab qolish va boyitish, ta'limni milliy taraqqiyotning o'ta muhim omili sifatida e'tirof etish, boshqa xalklarning tarixi va madaniyatini hurmatlash; ta'lim va tarbiyaning uzviy bog'liqligi, bu jarayonning qar tomonlana kamol topgan insonni shakllantirishga yo'naltirilganligi; iqtidorli yoshlarni aniqlash, ularga ta'limning eng yuqori darajasida, izchil ravishda fundamental va maxsus bilim olishlari uchun shart-sharoitlar yaratish. Uzluksiz ta'lim ta'lim jarayonida samarali natijalarga erishish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Мирзиёев Ш.М. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. – Т.: Ўзбекистон, 2017. – 146 б. (Mirziyoyev Sh.M. We will continue our path of national development with determination and raise it to a new level. - Т.: Uzbekistan, 2017. – P. 146).
2. Гаффоров. Я.Х. Мактаб ислоҳати ва ўқитиш методларини такомиллаштириш. Science and education. Sgientific Journal. 2020, 482.
3. Toshtemirova S. A. (2020). Ta'lim sifati va uni demokratlashtirish ilmiy muammo sifatida // Uzluksiz ta'lim. № 1 (86). - S.5
4. Gafforov Ya.X. Toshtemirova. S. (2020). Ways to increase the effectiveness of education in an integrated environment. International Journal of Current Research and Review. India.